

НЕДОБРОСОВІСНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ОСОБЛИВОСТІ У СПРАВАХ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ІЗ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

БОНДАРЕНКО Ольга Олегівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0002-3361-2121>

ДРАНА Дар'я Станіславівна - помічник голови Ленінського районного суду м. Кіровоград

ПАНФІЛОВА-ТУРЧІНА Алла Василівна - старший викладач кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення

УДК 347.6

DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2024.2.61>

У статті досліджується інститут зловживання процесуальними правами у цивільному процесі України з акцентом на його прояви у сімейних правовідносинах. Проаналізовано теоретичні підходи до розуміння зловживання правом, законодавчі засади його регулювання та практику Верховного Суду. Особливу увагу приділено сімейним спорам щодо поділу майна, аліментних зобов'язань та визначення місця проживання дитини, у яких процесуальні права нерідко використовуються всупереч їх соціальному призначенню. Обґрунтовано необхідність формування чітких критеріїв оцінки добросовісності процесуальної поведінки сторін.

Ключові слова: зловживання процесуальними правами; цивільний процес; сімейне право; добросовісність; судова практика Верховного Суду; сімейні спори

Постановка проблеми

Сучасний цивільний процес України ґрунтується на принципах змагальності, диспозитивності та добросовісного здійснення процесуальних прав. Водночас реальна судова практика свідчить про поширення явища зловживання процесуальними правами, яке набуває особливої гостроти саме у сфері сімейних правовідносин. Сімейні спори за

своєю природою поєднують приватноправовий характер із підвищеним емоційним навантаженням, що нерідко спонукає сторони використовувати процесуальні інструменти не з метою ефективного захисту порушеного права, а для затягування розгляду справи, створення тиску на іншу сторону, уникнення виконання обов'язків або досягнення сторінних, позапроцесуальних цілей.

Особливої актуальності проблема зловживання процесуальними правами набуває у справах щодо поділу майна подружжя, визначення місця проживання дитини, стягнення та перегляду аліментних зобов'язань, де формально правомірні процесуальні дії можуть мати очевидно недобросовісну мету та призводити до порушення балансу інтересів сторін, прав третіх осіб або інтересів держави. У зв'язку з цим виникає потреба в комплексному науковому аналізі теоретичних засад інституту зловживання процесуальними правами та особливостей його застосування у судовій практиці у сфері сімейного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз наукових джерел і судової практики свідчить, що проблема зловживання

процесуальними правами в цивільному процесі розглядається переважно крізь призму загальнотеоретичних засад добросовісності та процесуальної дисципліни. Так, Н. Бачинська та Н. Сампара [1] досліджують типові форми зловживання процесуальними правами учасниками цивільного процесу, акцентуючи увагу на їх впливі на ефективність судового захисту, однак без виокремлення специфіки сімейних правовідносин. Теоретичні аспекти зловживання правом розкриваються також у працях Т. Хохлової [5] та класичних дослідженнях М. Плянюля [4], де зловживання правом пов'язується з відступом від соціального призначення суб'єктивного права, проте ці підходи не адаптовані до сучасного цивільного процесу та сімейних спорів.

Водночас у судовій практиці Верховного Суду формується сталий підхід до кваліфікації зловживання процесуальними правами, заснований на принципі добросовісності, закріпленому в Цивільному процесуальному кодексі України. У низці постанов Верховного Суду та Касаційного цивільного суду (2019–2024 рр.) зловживання процесуальними правами розглядається як використання процесуальних інструментів усупереч завданням цивільного судочинства та на шкоду правам інших осіб, що набуває особливої актуальності у сімейних спорах, де процесуальна поведінка сторін безпосередньо впливає на баланс приватних інтересів та захист прав дітей.

Метою дослідження є комплексне дослідження теоретико-правових засад інституту зловживання процесуальними правами у цивільному процесі та аналіз особливостей його прояву і правової оцінки у сімейних спорах на основі сучасної судової практики Верховного Суду.

Виклад основного матеріалу

Історичний та законодавчий контекст розвитку інституту зловживання процесуальними правами демонструє його еволюцію від абстрактного морального критерію до чіткого правового механізму. Термін «зловживання правом» вперше з'явився у цивільному процесуальному законодавстві

Швейцарії, тоді як конституційну заборону зловживання правом уперше закріплено у видатній пам'ятці французького конституційного права – Декларації прав людини і громадянина 1789 р. У правовій системі Київської Русі термінологія була іншою: застосовувалося поняття «недобросовісність», яке за змістом збігалось з сучасним розумінням зловживання процесуальними правами [1, с.137].

Сучасне законодавче регулювання цього явища в Україні започатковано на підставі Закону України № 2147-VIII від 03.10.2017 р. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [2]. Відповідно до цього закону, з 15.12.2017 року ЦПК України, ГПК України та КАС України були викладені у новій редакції та впровадили норми щодо неприпустимості зловживання процесуальними правами. Зокрема, це положення містяться у п. 11) ч. 3 ст. 2 ЦПК і ГПК України та п. 9) ч. 3 ст. 2 КАС України. Додатково, статті 43 ГПК, 44 ЦПК та 45 КАС України врегульовують конкретні механізми попередження та припинення зловживання процесуальними правами, закріплюючи їхню неприпустимість у сучасному цивільному, господарському та адміністративному судочинстві.

Важливо відзначити, що стаття 27 ЦПК України визначає процесуальні права та обов'язки учасників справи, водночас встановлюючи обов'язок добросовісного здійснення процесуальних дій. Це положення підкреслює, що реалізація процесуальних прав не може виходити за межі правомірної поведінки та не повинна суперечити меті цивільного судочинства. Натомість стаття 44 ЦПК України конкретизує, що зловживання процесуальними правами є неприпустимим і розглядається як порушення встановлених правил цивільного судочинства. Таке зловживання може проявлятися у затягуванні процесу, поданні необґрунтованих клопотань чи ухилянні від виконання процесуальних обов'язків, що безпосередньо впливає на ефективність і справедливість судового розгляду [3].

Мета цивільного процесу полягає у забезпеченні справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду справ, що гарантує ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також інтересів держави (ст. 2 ЦПК України). Такий підхід повинен забезпечити баланс між свободою реалізації процесуальних прав та їхньою відповідальністю перед судом і суспільством, тим самим формуючи основу для захисту процесуальної справедливості.

Водночас зловживання процесуальними правами залишається значною проблемою в національній судовій практиці, що проявляється у різних формах, таких як необґрунтоване затягування розгляду справ, надмірне подання клопотань або ухиляння від виконання процесуальних обов'язків. Це явище особливо актуальне у сфері сімейних спорів, де емоційна напруга та взаємні інтереси сторін сприяють недобросовісному використанню процесуальних прав.

Для ефективного протидії такому зловживанню необхідно чітко визначити його поняття та зміст, однак чинне процесуальне законодавство не містить прямої дефініції терміну «зловживання процесуальними правами», а критерії його оцінки залишаються предметом наукових дискусій. Вітчизняні дослідники відзначають, що це створює труднощі як для судової практики, так і для теоретичного аналізу, оскільки без чітко визначених меж допустимості реалізації процесуальних прав складно відокремити добросовісну поведінку від дій, що порушують принципи справедливого судочинства. Тобто дослідження цього явища важливе та актуальне для підвищення ефективності правозастосування та забезпечення балансу між процесуальними правами і обов'язками учасників спору.

Французький вчений-правознавець М. Плянйоль зауважував, що теорія зловживання правом повністю заснована на недостатньо обміркованій термінології, оскільки сам термін «зловживання правом» містить внутрішню суперечність. Він підкреслював, що якщо особа користується власним правом, її дії формально дозволені, однак коли ці дії виходять за межі визначених законом повноважень та завдають шкоди іншим або

порушують суспільні інтереси, вони стають недозволеними – тобто *injuria*. Плянйоль акцентував, що саме це порушення межі права робить дії суб'єкта юридично неправомірними, і тому будь-яке зловживання, оскільки воно не відповідає дозволеним межам права, не може розглядатися як реалізація права у класичному розумінні, а отже, не є самостійною юридичною категорією, відмінною від недозволеної дії [4, с. 295].

Водночас сучасна наукова доктрина пропонує різні підходи до визначення зловживання правом. Один із провідних – функціональний, який ґрунтується на соціальному призначенні права: право не може використовуватися для досягнення цілей, що суперечать його основній меті. Так, Т.С. Хохлова визначає зловживання правом як поведінку суб'єкта правовідносин, яка формально відповідає вимогам закону, але фактично порушує права й законні інтереси інших осіб і є несумісною з принципами правопорядку та справедливості [5, с. 27].

На цьому підході базується і позиція Бачинської Н. та Сампари Н., які вважають, що зловживання цивільними процесуальними правами проявляється через конкретні дії сторони спору, спрямовані на затягування строків розгляду, створення додаткових необов'язкових витрат для іншої сторони, вчинення позасудових дій, що фактично свідчать про визнання позовних вимог, або інші дії, передбачені законом чи оцінювані судом як перешкоди здійсненню належного судочинства. Такі дії порушують доступ сторони до правосуддя та реалізацію права на справедливий суд [1, с. 140].

Цю доктринальну позицію доповнює думка судді Сімоненко В. М. щодо постанови Верховного Суду від 02 жовтня 2019 року у справі N 750/3021/18 (провадження N 61-371св19), у якій наголошується, що основною ознакою зловживання процесуальними правами є відсутність наміру реально вирішити цивільний спір або забезпечити захист свого дійсно порушеного права. Суддя зазначає, що зловживання проявляється також у намірі перешкодити законним діям інших осіб через звернення до суду, створення штучного судового спору або використання процесуальних засобів як способу

уникнути виконання вимог законодавства щодо здійснення визначених дій [6].

У подальшій практиці Верховного Суду цю концепцію було уточнено. Так, у Постанові ВС від 03 березня 2021 року у справі № 761/27076/19 (провадження № 61-14448св20) під зловживанням процесуальними правами розуміється форма умисних, несумлінних дій учасників процесу, яка проявляється у вчиненні дій, неспівмірних із наслідками, до яких вони можуть призвести, використанні наданих прав всупереч їх призначенню з метою обмеження реалізації прав інших учасників провадження, перешкоджанні діяльності суду щодо правильного та своєчасного розгляду справ, а також у виявленні явної неповаги до суду чи учасників справи [7].

Дана судова позиція знайшла підтвердження і у наукових дослідженнях, зокрема у роботі Петешенкової Н. Ю., яка виділяє основні ознаки зловживання процесуальними правами як самостійної категорії процесуального права. За її спостереженнями, таке зловживання: 1) може вчинятися лише учасником судового процесу, зокрема стороною у справі; 2) спрямоване на створення додаткових можливостей для затягування розгляду справи, порушення процесуальних строків, ускладнення збору та оцінки доказів або інших перешкод судовому провадженню; 3) суперечить нормам закону; 4) порушує принципи адміністративного судочинства; 5) іноді відсутні формальні порушення конкретних норм процесуального законодавства; 6) може проявлятися як процесуальне правопорушення або як шкідлива поведінка без встановлених каральних норм; 7) реалізується через процесуальні документи — позовні заяви, клопотання, відзивы, апеляційні та касаційні скарги, додатки до них і подані докази; 8) встановлення факту зловживання процесуальними правами та його ідентифікація судом тягне за собою застосування заходів процесуального примусу [8, с. 131].

На основі вище наведеного можна сказати, що у науці цивільного процесуального права зловживання процесуальними правами розглядається не як окрема форма правопорушення у класичному розумінні, а як

особливий вид цивільного процесуального правопорушення, що виникає саме у сфері реалізації процесуальних прав. Це означає, що його природа відрізняється від загальних цивільних правопорушень, оскільки воно безпосередньо пов'язане з поведінкою сторін у судовому процесі та порушенням принципу добросовісності.

Зловживання процесуальними правами можна розглядати як різновид правової поведінки, який включає як правомірні, так і неправомірні дії, але характеризується виходом за межі суб'єктивного права. Тобто сторона формально користується своїм правом, однак робить це у спосіб, що не відповідає його правовому призначенню, або створює несправедливу перевагу за рахунок іншої сторони.

Ключовим елементом є реалізація права всупереч його меті. Це проявляється, наприклад, у затягуванні процесу шляхом подання необґрунтованих клопотань, апеляцій чи касацій, які не мають на меті захист законних інтересів сторони, а служать для створення додаткових перешкод або тиску на опонента. Така поведінка є недобросовісною і суперечить принципу ефективного судочинства. Так, зловживання процесуальними правами у цивільному процесі слід розуміти як специфічну форму недобросовісної реалізації прав, яка формально відповідає нормам права, але порушує його зміст та ціль, впливаючи на справедливість і ефективність розгляду справи.

Залежно від конкретних обставин суд може кваліфікувати як зловживання процесуальними правами дії, що прямо суперечать завданням цивільного судочинства. До таких дій належать, зокрема:

1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, що спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;

2) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями;

3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер;

4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою;

5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі [9].

Наведений перелік не є вичерпним, оскільки форми та прояви зловживання процесуальними правами можуть значно відрізнятися залежно від категорії спору та конкретних обставин справи. Особливо це актуально у сімейних спорах, де практика Верховного Суду України демонструє різноманітні способи використання процесуальних прав сторонами, які формально відповідають закону, але фактично спрямовані на затягування процесу, створення перешкод для іншої сторони або обмеження її законних прав.

У постанові Верховного Суду від 11.11.2019 № 337/474/14-ц судом надано комплексну оцінку поведінці подружжя при реалізації права на поділ спільного майна з позицій принципів добросовісності та заборони зловживання цивільними правами. Суд виходив із того, що сам по собі поділ спільного майна подружжя є легітимним способом захисту цивільних прав, однак його здійснення не може суперечити соціальному призначенню відповідного правового інструментарію та використовуватися для уникнення виконання судових рішень або порушення прав третіх осіб, зокрема кредиторів [10].

У ході розгляду справи встановлено, що на момент звернення сторін з первісним та

зустрічним позовами про поділ майна щодо ОСОБА_2 уже існувало судове рішення про стягнення значної суми заборгованості за договорами позики, а також накладено арешт на все належне йому нерухоме майно в межах виконавчого провадження. Таким чином, об'єктивно існували правові обмеження щодо розпорядження цим майном, про які сторони не могли не знати. Незважаючи на це, подружжя обрало саме судовий спосіб поділу майна, що свідчить про спрямованість їхніх дій на зміну майнового статусу боржника всупереч інтересам кредитора.

Оцінюючи такі дії, Верховний Суд застосував положення частини третьої статті 13 ЦК України, згідно з якою не допускаються дії, вчинені з наміром завдати шкоди іншій особі, а також інші форми зловживання правом. Суд підкреслив, що добросовісність є однією з основоположних засад цивільного законодавства (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України) і передбачає стандарт поведінки, що ґрунтується на чесності, відкритості та повазі до інтересів інших учасників цивільних правовідносин. Поділ майна в умовах накладеного арешту та наявного боргового зобов'язання не відповідає цьому стандарту.

Особливу увагу суд приділив наявності негативних наслідків для кредитора, які полягають у створенні перешкод для звернення стягнення на майно боржника. Верховний Суд констатував, що поділ майна у такій ситуації об'єктивно спрямований на унеможливлення виконання судового рішення про стягнення боргу, оскільки змінює суб'єктний склад власників майна та ускладнює або робить неможливим реалізацію прав кредитора. Саме ці наслідки, у сукупності з моментом звернення до суду та правовим статусом майна, дозволили кваліфікувати поведінку подружжя як очевидно недобросовісну.

Водночас Верховний Суд фактично сформулював важливий підхід до доказування зловживання правами у подібних категоріях справ, наголосивши, що недобросовісність поведінки подружжя, зловживання правами та наявність негативних наслідків для кредитора підлягають доказуванню на загальних підставах. Такими до-

казами можуть бути обставини накладення арешту, наявність судових рішень про стягнення боргу, часовий зв'язок між виникненням боргових зобов'язань і поданням позову про поділ майна, а також очевидна спрямованість дій сторін на зміну майнової маси боржника.

Варта уваги також Постанова КЦС ВС від 13.03.2024 р. у справі № 495/2284/23 [11], де Верховний Суд проаналізував характер та мету заявлених позовних вимог, звернувши увагу на те, що позов ОСОБА_1 охоплював комплекс сімейно-правових вимог, зокрема розірвання шлюбу, визначення місця проживання малолітнього сина з батьком, відібрання дитини у матері без позбавлення її батьківських прав, а також стягнення аліментів. Водночас у апеляційному порядку спір фактично зосереджувався виключно на питаннях, що безпосередньо стосувалися визначення місця проживання дитини, її відібрання та аліментних зобов'язань, що вже саме по собі свідчило про пріоритетність цих вимог для позивача.

Оцінюючи заявлені вимоги крізь призму принципу добросовісності, Верховний Суд наголосив, що приватно-правовий інструментарій не може використовуватися з метою уникнення виконання встановлених законом публічно-правових обов'язків. Суд акцентував, що зловживання правом має місце у випадках, коли суб'єкт реалізує надане йому право всупереч його соціальному призначенню, використовуючи його «на зло», що тягне негативні наслідки для інших осіб або держави. При цьому такі наслідки можуть проявлятися не лише у прямому порушенні прав інших осіб, а й у створенні стану правової невизначеності або перешкод для реалізації їхніх законних інтересів.

У цьому контексті Верховний Суд врахував правовий статус позивача як військовослужбовця, який проходив військову службу за призовом під час мобілізації в особливий період. Суд дійшов висновку, що позов про визначення місця проживання малолітньої дитини був пред'явлений не з метою реального захисту прав та інтересів дитини, а для штучного створення юридичних умов, які потенційно могли бути використані як підстава для звільнення з військової служби

відповідно до частини четвертої статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [12].

Таким чином, суд розцінив дії позивача як використання сімейного спору у невластивих йому цілях, що суперечить принципам справедливості, добросовісності та задоволення цивільного судочинства. У цьому аспекті Верховний Суд послідовно застосовував підхід, сформульований у постанові від 10 лютого 2021 року у справі № 754/5841/17, відповідно до якого зловживання правом характеризується сукупністю таких ознак, як використання суб'єктивного права всупереч його призначенню, настання негативних наслідків для інших суб'єктів та врахування правового статусу особи, яка реалізує відповідне право. Подібні висновки знайшли підтвердження й у подальшій практиці суддів Верховного Суду.

Висновки

Зловживання процесуальними правами у цивільному процесі, особливо в сімейних спорах, є формою недобросовісної реалізації процесуальних повноважень, яка формально відповідає законодавству, але фактично суперечить його меті та порушує принципи справедливого та ефективного судочинства. Судова практика Верховного Суду свідчить, що такі дії проявляються у штучному створенні спорів, затягуванні розгляду справ, поданні необгрунтованих позовів або апеляцій і можуть призводити до негативних наслідків для інших учасників процесу, у тому числі третіх осіб та кредиторів.

У сімейних спорах це особливо актуально, оскільки стратегічне використання позовних прав може бути спрямоване на отримання переваг у питаннях аліментів, визначення місця проживання дітей або розподілу майна, що створює ризики порушення прав інших членів родини та підриває ефективність судочинства. Водночас практика Верховного Суду демонструє, що для кваліфікації зловживання процесуальними правами необхідно оцінювати наміри сторін, момент подання позовів або клопотань, правовий статус учасників та можливі наслідки для інших осіб.

Перспективи розвитку інституту у цивільному процесі та сімейному праві полягають у формуванні чітких критеріїв оцінки добросовісності поведінки сторін, удосконаленні процедур доказування недобросовісних дій і створенні превентивних механізмів, які б запобігали маніпуляціям процесуальними правами. Це дозволить підвищити ефективність судочинства, забезпечити захист прав усіх учасників та зміцнити баланс між свободою реалізації процесуальних прав і відповідальністю перед судом і суспільством.

Література

1. Бачинська Н., Сампара Н. Зловживання процесуальними правами учасниками цивільного процесу. Актуальні проблеми правознавства. 2023. № 1 (33). С. 135–141.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03 жовтня 2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (зі змін. і доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, № 42. Ст. 492.
4. Пляніоль М. Курс французького цивільного права. Ч. 1: Теорія про зобов'язання ; вип. 2 : пер. з фр. Петроков : Типогр. С. Пансаго, 1911. 1010 с.
5. Хохлова Т.С. Форми зловживання правом: теоретико-правовий аспект. *ScienceRise: Juridical Science*. 2020. № 4 (14). С. 23–28.
6. Постанова Верховного Суду України від 02 жовтня 2019 р. у справі № 750/3021/18, провадження № 61-371св19. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/C012163>
7. Постанова Верховного Суду від 03 березня 2021 р. у справі № 761/27076/19, провадження № 61-14448св20. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=95402580>
8. Петешенкова М. Ю. Правова природа зловживання процесуальними правами в адміністративному та цивільному судочинстві. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 128–133.
9. Принцип добросовісності та заборону зловживання процесуальними правами: огляд Верховного Суду України від 22.12.2022 р. № VSS01013. *Liga:zakon*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS01013>
10. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11 листопада 2019 р. у справі № 337/474/14-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80363827>
11. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 13 березня 2024 р. у справі № 495/2284/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117718210>
12. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-XII (зі змін. і доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.
13. Окрема думка судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду В. Крата до постанови Об'єднаної палати КЦС ВС від 09 грудня 2024 р. у справі № 404/7235/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123949051>

ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS IN FAMILY LAW: THEORETICAL BASIS AND COURT PRACTICE IN UKRAINE

The article provides a comprehensive analysis of the problem of abuse of procedural rights in civil proceedings of Ukraine through the prism of family legal relations. It is substantiated that family disputes, due to their heightened emotional nature, duration, and close connection with personal non-property and property rights, constitute one of the most vulnerable categories of cases in terms of bad faith procedural behavior of the parties. The study examines the main doctrinal approaches to defining abuse of procedural rights as a special type of civil procedural offense and as a form of exercising a subjective right contrary to its purpose and social function.

The article analyzes the regulatory framework for preventing abuse of procedural rights in civil proceedings in Ukraine, in particular through the principles of good faith, adversarial proceedings, and proportionality. Special attention is paid to the analysis of the case

law of the Supreme Court, which has formulated approaches to identifying signs of abuse of procedural rights in family disputes concerning the division of marital property, determination of a child's place of residence, and recovery or reduction of alimony. It is emphasized that abuse of procedural rights in such cases often manifests itself in the use of procedural mechanisms to achieve extra-procedural goals, including evasion of the fulfillment of property obligations or the creation of obstacles to the exercise of the rights of other participants in legal relations.

The article concludes that there is a need to develop unified criteria for assessing the good faith of procedural behavior of the parties in family disputes and to strengthen the role of the court in preventing abuse of procedural rights in order to ensure fairness, effectiveness, and a proper balance of interests in civil proceedings.

Keywords: *abuse of procedural rights; civil proceedings; family law; principle of good faith; case law of the Supreme Court; family disputes.*